

**Guliston davlat pedagogika instituti,
“Pedagogika” kafedrası, p.f.f.d PhD,
dotsent Samatova Dilrabo Yusufvna
taqrizi ostida**

Taslimov Shamsiddin Ruzimboy ugli
Gulistan state pedagogical institute
Uzbekistan
Email: shamsiddintaslimov9@gmail.com

ONLAYN TA'LIMNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI. GIBRID TA'LIMI

ANNOTATSIYA: Bundan bir necha yil avval Covid-19 epidemiyasi tarqalib, avj olgan vaqtda butun dunyo miqyosida onlayn ta'lim olish jarayoni avj oldi. Aynan shu vaqtda onlayn ta'limning afzalligi hisobiga o'quvchi va talabalar masofaviy tarzda dars jarayonlarini davom ettirishdi. Masofadan ta'lim olishning qulaylik tomonlari asosan sog'likga hech qanday havf soladigan omillar bo'lmaydi, o'quvchilarning vaqti ham ancha tejaladi, umuman olganda uydan chiqmagan holda o'quvchilarning bilim olishi ta'minlanadi.

KALIT SO'ZLAR: Masofaviy o'qitish, kamchiliklar, Gibrid ta'limi, texnologik infratuzilma, an'anaviy ta'lim, metod, raqamli ta'lim tizimlari, onlayn platformalar, model, pandemiya, sun'iy intellekt, dasturlash, cheklanmagan masofa, amaliyot, tajriba, kamxarajatlik.

KIRISH. Masofaviy ta'limning kamchiliklari ham mavjud bo'lib, ularga o'quvchilarga ta'lim olishni to'liq holda ta'minlamaydi, murakkab mavzularni o'zlashtirishlari qiyin bo'ladi hamda o'quvchilarni baholash tizimida ham birmuncha o'zgarishlar paydo bo'ladi. Gibrid ta'limi bu ta'lim hozirgi zamonaviy ta'lim shakli bo'lib, an'anaviy va masofaviy ta'lim tizimini birlashtirgan ta'lim shakli. Bu ta'lim har ikkala ta'limni afzallik tomonlarini o'zida jamlab yangicha metodlar yordamida o'quvchilarni o'qitish tizimi. Maqola ko'proq shu Gibrid ta'limni targ'ib qilish maqsadida yoritildi.

MATERIAL VA USLUBLAR. So'nggi yillarda texnologiyalar rivojlanishi natijasida onlayn ta'lim keng tarqaldi. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy o'qitish zarurati ortib, bu tizimning afzalliklari va kamchiliklari yanada yaqqol ko'rindi. Onlayn ta'lim bugungi kunda an'anaviy ta'lim bilan yonma-yon qo'llanilayotgan muhim o'qitish shakllaridan biriga aylandi. Ushbu maqolada onlayn ta'limning afzalliklari va kamchiliklarini tahlil qilamiz.

NATIAJALAR VA MUHOKAMALAR. Onlayn ta'limning afzalliklari:

1. Qulaylik va moslashuvchanlik. Onlayn ta'lim geografik cheklavlarni yo'q qiladi. O'quvchilar va talabalarga dunyoning istalgan nuqtasida bilim olish imkoniyatini beradi. Darslarni istalgan joyda va istalgan vaqtda o'rganish mumkin, bu esa band kishilar, ishlovchi talabalar va uy bekalar uchun ayniqsa qulay.

2. Xarajatlarni tejash. An'anaviy ta'limda yo'l haqi, yotoqxona, o'quv qurollari va boshqa xarajatlar talab qilinadi. Onlayn ta'lim esa ko'pincha arzonroq yoki hatto bepul kurslar taklif qiladi. Masalan, Coursera, Udey, edX, Khan Academy kabi platformalar orqali ko'plab sifatli darslar bepul taqdim etiladi.

3. Ta'limning individuallashtirilganligi. Har bir o'quvchi o'zining tezligida o'qishi mumkin. Videodarslarni qayta ko'rib chiqish, kerak bo'lsa, materiallarni takroran o'rganish imkoniyati mavjud. An'anaviy ta'limda esa bunday imkoniyat kamroq bo'ladi.

4. Raqamli savodxonlikni oshiradi. Onlayn ta'lim jarayonida o'quvchilar kompyuter, internet, dasturlar bilan ishlashni o'rganadilar. Bu esa zamonaviy mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan ko'nikmalardan biri hisoblanadi.

5. Katta tanlov imkoniyati. Onlayn ta'lim platformalarida turli mutaxassisliklar bo'yicha minglab kurslar mavjud. Masalan, sun'iy intellekt, dasturlash, tibbiyot, marketing, biznes boshqaruvi kabi yo'nalishlarda dunyoning yetakchi universitetlari va mutaxassislaridan bilim olish mumkin.

6. Mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini shakllantiradi. Onlayn ta'limda o'quvchilar o'zlari mustaqil ravishda bilim olishga majbur bo'ladilar. Bu esa ularning o'zini o'zi boshqarish, vaqtni to'g'ri taqsimlash va mas'uliyatni his qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Onlayn ta'limning kamchiliklari

1. Jonli muloqot yetishmovchiligi. An'anaviy ta'limda o'qituvchi va o'quvchilar o'zaro bevosita muloqot qilishadi, bu esa tushunmovchiliklarni tez hal qilishga yordam beradi. Onlayn ta'limda esa bu jarayon biroz cheklangan bo'lib, o'quvchilar muammolarini tez hal qila olmaydilar.

2. Dastlabki texnik va internet ta'minoti talabi. Onlayn o'qish uchun yaxshi internet va kompyuter yoki smartfon talab etiladi. Raqamli texnologiyalar yetarli rivojlanmagan hududlarda bu muammo tug'dirishi mumkin.

3. O'zini-o'zi motivatsiya qilish qiyinligi. An'anaviy ta'lim tizimida o'qituvchilar nazorati va dars jadvali borligi sababli talabalar tartib-intizomga rioya qilishadi. Onlayn ta'limda esa o'quvchilar o'zlarini mustaqil boshqara olmasalar, kurslarni oxirigacha tugatmay qo'yishlari mumkin.

4. Amaliy mashg'ulotlar yetishmovchiligi. Ba'zi sohalar, masalan, tibbiyot, muhandislik, laboratoriya tajribalari amaliyot talab qiladi. Onlayn ta'limda nazariy bilim berilishi mumkin, lekin amaliy ko'nikmalarni shakllantirish qiyinroq bo'ladi.

5. Ish beruvchilar tomonidan har doim tan olinavermaydi. Ba'zi tashkilotlar hali ham an'anaviy universitet diplomlarini onlayn kurslardan ustun qo'yishadi. Shu sababli, ba'zi onlayn kurslarning sertifikatlari ish topishda to'liq kafolat bermasligi mumkin.

6. Cheklangan ijtimoiy muhit. An'anaviy ta'limda talabalar bir-biri bilan do'stlashish, guruh bo'lib ishlash, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Onlayn ta'lim esa bunday tajribani to'liq ta'minlay olmaydi.

Gibrid ta'limi-zamonaviy ta'lim shakli bo'lib o'zida ham masofaviy ham an'anaviy ta'limni birlashtirgan tizim. Gibrid ta'lim metodi: An'anaviy va masofaviy ta'limning uyg'unlashgan shakli. Zamonaviy ta'lim tizimi rivojlanib borayotgan sari, yangi o'qitish usullari paydo bo'lmoqda. Shulardan biri gibrid ta'lim (ing. *Blended Learning* yoki *Hybrid Learning*) bo'lib, u an'anaviy sinf xonasidagi darslarni raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtiradi. Ushbu metod ta'lim jarayonini yanada samarali va moslashuvchan qilishga yordam beradi.

Gibrid ta'lim nima?. Gibrid ta'lim – bu an'anaviy yuzma-yuz o'qitish bilan onlayn ta'lim elementlarini birlashtirgan ta'lim modeli. Unda o'quvchilar ma'lum bir qismini sinfda, ma'lum bir qismini esa mustaqil ravishda onlayn platformalar orqali o'rganishadi. Gibrid ta'lim qanday ishlaydi?

- Auditoriya darslari – O'qituvchi an'anaviy tarzda dars o'tadi, o'quvchilar bilan muloqot qiladi va amaliy mashg'ulotlar olib boradi.
- Onlayn o'qish – O'quvchilar videodarslar, interaktiv materiallar, testlar, elektron darsliklar yordamida mustaqil ta'lim oladilar.
- Loyihaviy ishlash – Talabalar yoki o'quvchilar masofaviy va auditoriya ishlarini birlashtirib, muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan loyihalar ustida ishlaydilar.

Gibrid ta'limning afzalliklari

1. Moslashuvchan ta'lim jarayoni

O'quvchilar o'zlariga qulay vaqtda onlayn materiallarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa har bir o'quvchining shaxsiy o'quv sur'ati bo'yicha ta'lim olishiga yordam beradi.

2. Samaradorlik va vaqtni tejash

O'quvchilar sinfda nazariy bilim olish o'rniga, undan oldin onlayn materiallarni o'rganib, darsda faqat savol-javob, muhokama va amaliy mashg'ulotlarga e'tibor qaratishadi. Bu esa vaqtni samarali foydalanishga imkon yaratadi.

3. Interaktiv o'qitish imkoniyati

Gibrid ta'limda videodarslar, simulyatsiyalar, interaktiv testlar, gamifikatsiya kabi usullar orqali o'quvchilar bilimlarni yanada chuqurroq o'zlashtiradilar.

4. O'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini oshiradi

Ushbu metod o'quvchilarni mustaqil o'rganishga, vaqtni to'g'ri taqsimlashga va o'z-o'zini nazorat qilishga o'rgatadi.

5. Ta'lim sifati oshadi

O'qituvchilar dars vaqtida faqat nazariy bilim berish bilan cheklanmay, muhokama, guruh ishlari va amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarning bilimini yanada mustahkamlashga e'tibor qaratadilar.

Gibrid ta'limning kamchiliklari

1. Texnologik talablar

Gibrid ta'lim tizimi yaxshi ishlashi uchun barqaror internet, kompyuter yoki planshet talab etiladi. Raqamli texnologiyalar yetarlicha rivojlanmagan hududlarda bu muammo bo'lishi mumkin.

2. O'quvchilarning o'zini-o'zi boshqarish qobiliyatiga bog'liq

Ba'zi o'quvchilar mustaqil o'qishga odatlanmagani uchun darslarni oxirigacha o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin.

3. O'qituvchilar uchun yangi yondashuvlarni talab qiladi

Gibrid ta'limni samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar raqamli texnologiyalarni yaxshi bilishi va yangi metodikalardan foydalana olishi kerak.

4. Guruhli va jonli muloqot cheklanishi mumkin

Ba'zi o'quvchilar uchun jonli darslar muhim bo'lgani uchun, onlayn o'qish ularga qiyinchilik tug'dirishi mumkin. Ayniqsa, ijtimoiy va amaliy ko'nikmalar talab qilinadigan fanlar uchun bu muammo bo'lishi mumkin.

Gibrid ta'limni qanday samarali tashkil etish mumkin?

1. Darslarni rejalashtirish – O'qituvchi qaysi darslar auditoriyada o'tilishi, qaysi materiallar onlayn o'rganilishi kerakligini aniq belgilashi lozim.
2. Interaktiv materiallar yaratish – Videodarslar, infografikalar, interaktiv testlar kabi materiallar tayyorlash kerak.
3. Talabalar bilan doimiy aloqada bo'lish – Onlayn o'qish jarayonida savollarga javob berish, maslahat berish va fikr almashish muhim.
4. Motivatsiya tizimini joriy qilish – O'quvchilarni faolroq bo'lishga undash uchun ball tizimi, rag'batlantirish usullari yoki gamifikatsiya kiritish mumkin.
5. Texnologik qo'llab-quvvatlash – O'quvchilar va o'qituvchilarga internet, dasturlar va onlayn platformalar bilan ishlash bo'yicha treninglar o'tkazish kerak.

XULOSA. Onlayn ta'lim – zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, u o'zining ko'plab afzalliklari bilan an'anaviy ta'limga yaxshi muqobil hisoblanadi. U ayniqsa, moslashuvchan jadval, kam xarajat va global ta'lim imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, uning kamchiliklari ham bor, masalan, jonli muloqot yetishmovchiligi, amaliy mashg'ulotlarning kamligi va o'zini-o'zi boshqarish qiyinligi.

Eng yaxshi ta'lim usuli bu an'anaviy va onlayn ta'limni uyg'unlashtirish, ya'ni gibrid ta'lim modeli bo'lib, u har ikkala tizimning afzalliklarini o'zida mujassamlashtiradi. Gibrid ta'lim bu an'anaviy va onlayn ta'limning eng yaxshi jihatlarini birlashtirgan samarali metod. U moslashuvchan, interaktiv va sifatli ta'lim berish imkonini yaratadi. Lekin uni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun texnologik infratuzilma, yaxshi rejalashtirilgan darslar va o'qituvchilarning yangi metodikalarni o'zlashtirishi lozim. Kelajakda raqamli ta'lim tizimini rivojlanishi bilan gibrid ta'limi keng qo'llanishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xolmurodov U. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish. –T.: Ilm ziyo, 2016.
2. G'aniyev B. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. –T.: Yangi asr avlodi, 2017.
3. Sharipov A. Ta'limda kreativ va innovatsion yondashuvlar. –T.: Navro'z nashriyoti, 2021.
4. Kholiyigitova Bakhor Kimsanboyevna. "Using artistic literature in forming the creative skills of primary class pupils" Science Innovation 13.02.2023. 253-257-b. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7636689>
5. Z.M.Makhmudjonov. B.K.Xolyigitova, R.A.Azamatov, B.E.Chutanov. The role of management in the organization of the educational process. The way of science. 2023 №6 (112).